ALİ BİN MUHAMMED KÂBİSÎ

Kırâat, tefsîr, hadîs, kelâm, arabî ilimler ve Mâlikî fıkıh âlimi. Künyesi Ebü'l-Hasen olup ismi Ali bin Muhammed bin Halef'dir. Aslen Afrikiyye'de (Tunus) Kayrevân şehrinden olan Kâbisî'ye, amcasının Kâbisliler gibi sarık sarmasından dolayı İbn-i Kâbisî denildi. Ancak, amcasından daha meşhûr olmasından dolayı sonradan kendisine Kâbisî denildi. Meâfirî ve Mâlikî nisbet edildi. 324 (m. 936) yılında Kayrevân'da doğan Kâbisî, yine orada 403 (m. 1012) yılında vefât etti.

Üstün zekâsı ve eşsiz gayreti ile ilim tahsiline başlayan Ebü'l-Hasen Ali Kâbisi, Kayrevân'da; Ebü'l-Abbâs Ebyâni, Ebü'l-Hasen bin Mesrûr Debbâg, Ebû Abdullah bin Mesrûr ve Dırrâs bin İsmâil'den ilim öğrendi. Daha sonra, 352 (m. 963) yılında memleketinden çıkarak doğuya hareket etti. Ba'zı ilim merkezlerine uğrayıp, âlimlerin ilminden istifâde ederek, bir sene sonra, 353 yılında Mekke'ye girdi. Mekke'de Ebû Zeyd Mervezî'den Buhârî-i şerîfi okudu. Hamza bin Muhammed Kenanî, Ebü'l-Hasen Kalbânî'den ilim öğrendi. Arabca ve kırâat âlimlerinin ilimlerinden istifâde etti. Ebü'l-Kâsım Kubeydî, Atîk-i Sûsî, Ebû İmrân Fasî'den fıkıh öğrendi. Geri dönüşünde de, çeşitli şehirlerde ilim öğrenip hadîs-i şerîf yazdı. 357 (m. 968) yılında Kayrevân'a gelip yerleşti.

Kâbisî, kırâat ilmini Ebü'l-Feth Ahmed bin Abdülazîz bin Bedhen'den Mısır'da öğrendi. İbn-i Bedhen kırâat ilmini; Ahmed bin Sehl Eşnânî, Ebû Bekr İbni Mücâhid ve Muhammed bin Mûsâ Zeynebî gibi meşhûr kırâat âlimlerinden öğrenmişti. Onların en gözde talebesi idi. Onun da en gözde talebesi Ebü'l-Hasen Kâbisî oldu.

Ebü'l-Hasen Kâbisî, Kayrevân'a döndüğünde zamanının hadîs, kırâat, tefsîr ve fıkıhta en büyük âlimi idi. Arabî ilimlere hakkıyla vâkıftı. Gözleri hiç görmemesine rağmen, devamlı yanında bulunan sâdık arkadaşının yardımı ve güzel yazısı ile duyduklarını yazıp, ezberledi. Yüzbin hadîs-i şerîfi râvileriyle birlikte ezberleyerek Hâfız oldu. Onun söylediği hadîs-i şerîfi herkes, tereddütsüz yazardı. Mâlikî fıkhında kendi kendini yetiştirdi. Herkesin fetvâ almak için koştuğu bir merci oldu. Mâlikî mezhebinin Afrikiyye'de (Tunus) yayılmasında büyük emeği geçen İbn-i Sehnûn'dan sonra, orada yetişen en büyük âlim Kâbisî'dir. Mâlikî mezhebi hükümlerini açıklayarak, müslümanların istifâdesini kolaylaştırdı. Bütün mezheb sâliklerinin ittifâkla kabûl edip, muhakkak birine uygun olarak Kur'ân-ı kerîm okudukları yedi kırâatin (kırâat-ı seb'a) hepsini öğrendi. Yedi kırâat şeklinin herbirini senetleriyle insanlara öğretmeye gayret etti.

Kırâat ilmindeki yüksek mevkiini herkes kabûl etti. Ünü çeşitli memleketlere yayıldı. Birçok insanlar, onun ilminden istifâde edebilmek için meclisine koştular. Ondan çok şey yazdılar. Vefâtından sonra da kabrinin başına çadırlar kurup, orada Kur'ân-ı kerîm okudular. Dünyâya hiç i'tibâr etmeyen Kâbisî, Kayrevân vâlisinin ilmine alâka göstermemesi üzerine, oradan ayrılmaya karar verdi. Ancak vâli Abdullah bin Kâtib'in bu durumu haber alıp böyle bir âlimin şehrinden ayrılmasını istememesi ve yakınlarını kırâat dersi almaya göndermesi üzerine Kayrevân'a tekrar yerleşti. Önceden de bir ilim merkezi olan Kayrevân, bundan sonra baştan başa bir kırâat mektebi olup, sokakları da adetâ bir medrese bir üniversite bahçesi hâlini aldı. Her evde, o gün yerilen fetvâ, o gün

okunan kırâat anlatılır veya o gün söylenen bir şiirin tahlili yapılırdı.

Sâdece Allahü teâlânın rızâsını kazanmak, O'nun dinini doğru olarak öğrenip, öğretmek için çalışan Ebü'l-Hâsen Kâbisî, pekçok talebe yetiştirdi. Bunlardan, daha sonraları kırâat ilminde meşhûr olan onyedi tanesi hakkında kaynaklarda bilgi verilmektedir. Ebû Abdullah Muhammed bin Süfyân Mukrî, Ebü'l-Abbâs Ahmed bin Ammâr Mehdevî, Ebû İmrân Mûsâ bin Hâc Gufcumî, Ebû Muhammed Mekkî bin Ebî Tâlib, Ebû Bekr bin Ebî Tâat, Ebû Muhammed Abdullah bin Velîd bin Sa'd Ensâri, Hâfız Ebû Amr Dânî ve daha birçok âlim, Kâbisi'nin kırâati ve ilmini yayan âlimler arasındaydı. Bu mübârek insanlar da, hocaları gibi hep Allahü teâlânın rızâsını kazanmak ve din-i İslâmı doğru olarak öğretmek için gayret ettiler. Müslümanlara nasihatlerde bulundular.

Ebü'l-Hasen Kâbisî, Kırâat-ı seb'a'yı talebelerine öğretir ve "Müslümanların bu meşhûr kırâat imamlarının okuyuşlarından kalbiniz hangisinde müsterih olursa ona uyun" buyururdu.

Ebü'l-Hasen Kâbisî'nin rivâyetlerinden bir kısmı şöyledir: Hazreti Aişe; "Resûlullah (aleyhisselâm), dabağlandıktan sonra (insan ve domuz derisi hariç), bütün ölülerin derisinden istifâde edebileceğimizi bildirdi" buyurdu.

> Hazreti Ömer bin Hattâb buyurdu ki: Resûlullahın (aleyhisselâm) zamanında, Hişâm bin Hakîm'in namaz kılarken, Furkan sûresini Resûlullahın (aleyhisselâm) bana okuttuğuna uymayan bir takım harflerle okuduğunu işittim. Ona saldırmamak için kendimi zor zaptettim. Namazını bitirince hemen yanına gidip: "Bu sûreyi sana kim okuttu?" diye sordum. Hişâm (radıyallahü anh), "Resûlullah okuttu" dedi. "Bir yanılma olmasın. Çünkü bu sûreyi, Resûlullah (aleyhisselâm) bana senin okuttuğundan başka bir şekilde okuttu" dedim. Onu, elinden tutarak Resûlullahın (aleyhisselâm) huzûruna götürdüm. "Yâ Resûlallah! (aleyhisselâm) Bunu, Furkân sûresini bana okuttuğunuzdan başka bir harfle okurken işittim" dedim. Resûlullah (aleyhisselâm) bana: "Hişâm'ı bırak" buyurdu. Ona da: "Yâ Hişâm oku!" buyurdu. O da namazda okuduğu gibi okudu. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhisselâm) "Bu sûre böyle inzal olundu" buyurdu. Bundan sonra bana da "Yâ Ömer oku!" diye emretti. Ben de, Resûlullahın (aleyhisselâm) bana vaktiyle okuttuğu gibi okudum. Bana da: "Bu sûre böyle indirildi. Bu Kur'ân yedi harf üzerine indirilmiştir. Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse onu okuyunuz" buyurdu. Yukarıdaki hadîs-i şerîfte harf; lügat, kırâat demektir. Hazreti Ebû Bekr'in topladığı mushafta, yedi çeşit okumanın hepsi vardı. Hazreti Osman halife iken, Eshâb-ı Kirâmı (r.anhüm) topladı. Yeni yazılacak mushafların, Resûlullahın (aleyhisselâm) son senesinde okuduğu şekilde olmaları sözbirliği ile kabûl edildi. Bu icmâ'ya uygun olarak yazılan Kur'ân-ı kerîmler İslâm memleketlerine dağıtıldı. Kur'ân-ı kerîmi, bu dağıtılan mushaflara uygun şekilde okumak vâcibtir. Diğer altı şekilde okumak da caizdir.

Ebü'l-Hasen Kâbisî, nadide çiçeklerden toplayıp getirdiği güzide ilmini, güzel yazısı ile kitaplara geçirip, insanların daha rahat istifâde etmesine vesile oldu. Mâlikî fıkhında "Mümhed"i, meşhûrdur. Tefsîr ve kırâatte, "Münkızu min şebeh-it-te'vîl" ve "Risâlet-ül-mufassala"sı pek kıymetlidir. Ebû Abdullah Abdurrahmân bin Kâsım Mısrî'nin rivâyeti ile İmâm-ı Mâlik bin Enes'in "Muvattâ" kitabından kendisine ulaşan hadîs-i şerîfleri, "Mülahhıs" adlı hadîs kitabında topladı. Kelâm ilminde "Akâid" adlı eserini yazdı. Bunlardan başka, daha birçok kitabı vardır.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Tezkîret-ül-huffâz cild-3, sh. 1079

2) Vefeyât-ül-a'yân cild-3, sh. 320

3) Şezerât-üz-zeheb cild-3, sh. 168

4) Ed-Dîbâc-ül-müzehheb sh. 199

5) El-Bidâye ven-nihâye cildi 11, shs-351

6) Mu'cem-ül-müellifîn cild-7 sh. 194

7) Hind Çelebi, el-Kırâat-ü bi-Afrikiyye, Tunus 1983 sh. 312